

Ojämn spelplan

Kartläggning av löner, villkor och förutsättningar
inom svensk fotboll

Innehåll

Förord.....	2
Inledning.....	3
Kvinnor och fotboll genom tiderna.....	4
Fotbollens kulturhistorik	5
Ett urval av undersökningsresultaten	6
Om utförda undersökningar	7
Resultat av kartläggningen av elitspelares löner och villkor	9
Förutsättningar och villkor	9
Ersättningar och bonus	11
Andra inkomster utöver månadsersättning	12
Sponsring	13
Utöver ersättningar och bonus.....	16
Livet efter elitfotbollen	17
Möjlighet till familj och barn.....	18
Att lämna fotbollen och dess sfär.....	19
Vikten av förebilder	20
Resultat undersökning unga 10-16.....	22
Resultat undersökning unga 10-16 år.....	22
Tränare för unga	23
Utrustning och underlag.....	23
Om framtiden och elitsatsning.....	25
Hinder för ungas elitsatsning	28
Profsspelares villkor och löner påverkar ungas beslut.....	28
Den starka normen och dess effekter	29
Normer och värderingar	31
Sammanfattning och analys	35
Löner och villkor	36
Föräldraskap	37
Normer och värderingar	38
Unionen vill påverka idrotten som yrke och karriär	40
För att uppnå jämställdhet inom svensk fotboll anser Unionen.....	40
För att uppnå jämställdhet inom svensk elitidrott anser Unionen	41
Källor	42

Förord

Fotboll är utöver hobby och passion också ett jobb och en karriär. Ett jobb som i jämställdhetskategorin kan rankas som ett av Sveriges mest ojämslällda, sett till lön och villkor.

Kvinnor på fotbollens högsta nivå hade 2016 löner som i genomsnitt var 98,7 procent lägre än männens.¹ I Sverige var lönegapet mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden i stort, 11,3 procent år 2017.

Unionen är inte bara Sveriges största fackförbund – vi är också idrottens fackförbund. Unionen organiserar anställda idrottsutövare och kanslipersonal inom idrotten. Med hjälp av Spelarföreningen² har vi kartlagt bland annat landslagsspelare och de allsvenska fotbollssproffsens löner, anställningsförhållanden, möjlighet till föräldraledighet. Rapporten är den första och mest omfattande om en grupp yrkesutövare som har vitt skilda villkor och löner – ett område som det ofta råder stor sekretess kring.

Rapporten är ett resultat av fyra olika undersökningar och är den första fackliga rapport som dessutom visar på sambandet mellan ojämslälldhet på toppen och de effekter det riskerar att ha på nästa generations fotbollsspelare.

Det finns många förklaringar till de ojämslällda villkoren, där diskussionen oftast handlar om hur stort publikens intresse för dam- respektive herrfotbollen är, men de satsningar som görs och de villkor som ges på respektive område kommer också att avgöra hur fotbollen utvecklas och publikintresset med den. Idrottsrörelsen har de senaste åren lagt allt större vikt vid jämställdhet och själva satt upp mål kring idrottens utveckling. Som fackförbund vill vi peka på att villkoren för de som är anställda inte får vara en ickefråga. Tvärtom måste de som styr över fotbollens utveckling ta ansvar för att de som ska ta täten och förväntas spela på heltid samt ha villkor som går att leva på – och utvecklas med.

Vår ambition är att öka jämställdhetstakten inom idrotten i allmänhet och inom elitfotbollen i synnerhet.

Rapporten är skriven av ansvarig utredare Shadé Jalali på Enheten för Avtal och Politik.

Henrik Ehrenberg
Samhällspolitisk chef

¹ Undersökning utförd av SVT 2017.

² Spelarföreningen bistår bland annat med rådgivning till spelare i frågor om avtal, försäkringar, tvister med klubbar eller agenter med mera.

Inledning

Fotboll är den populäraste lagsporten i Sverige med högst antal aktiva utövare. Fotbollens internationella elitverksamhet fick 2017 det fjärde högsta landslagsstödet³ av Riksidrottsförbundet och bär den högsta kostnaden för landslagsverksamheten.

Den internationella Fotbollsederationen, FIFA⁴ och den Europeiska fotbolls-federationen UEFA⁵ är en del av orsaken till ojämställda ersättningar för inter-nationella mästerskap såsom VM. Senast fördubblade FIFA damernas ersätt-ning inför fotbolls-VM 2019 men då de samtidigt höjde herrarnas ersättning bidrog det till att ersättningsgapet fortsätter att öka mellan kvinnor och män i fotbollslandslagen. Sommaren 2019 kommer FIFA att ge damernas tjugofyra VM-lag 28 miljoner euro. Motsvarande summa för trettiotvå herrlag i VM 2018 var 360 miljoner euro. I Sverige är det Svenska Fotbollförbundet, SvFF, som fördelar resurserna vid turneringar och landslagsspel.⁶ Fotboll finansieras även av sponsorer och publikintäkter. Enligt föreningen Fairpay⁷ går 80 procent av alla privata och offentliga sponsorpengar till män och 20 procent till kvinnor.

Damer och herrar i Sveriges högsta fotbollstopp erbjuds idag inte samma förutsättningar för sin yrkesutövning. Tack vare den ständigt aktuella jämställdhetsdebatten inom fotbollen finns det numera en levande diskussion om villkor och löner. Damerna har lyckats väcka allmänhetens intresse för orättvisorna, till exempel när de i samband med kollektivavtalsförhandlingar under 2017 hotade med en bojkott av fotbollsgalan. Intresset för damfotboll har dessutom ökat tack vare bra prestationer, framgångar i internationella mästerskap och medaljer.

Elitfotbollen är bara toppen av isberget. Inom fotbollen gör de ojämställda vill-koren sitt intåg tidigt. Fotbollen tappar dagligen framtida stjärnor på grund av den ojämställda behandlingen av tjejer och killar.

³ Parasport, ridsport och skidor får högre.

⁴ Fédération Internationale de Football Association.

⁵ Union of European Football Associations.

⁶ Statens stöd till idrotten-uppföljning 2017

⁷ Siffran är baserad på en undersökning utförd av Idrottsekonomiskt Centrum på uppdrag av Fairpay.

Idag ligger USA, Tyskland, England och Frankrike före Sverige gällande jämställda löner. I den globala löneenkäten från FIFpro⁸ som publicerades i slutet av november 2017 är fotboll-Damallsvenskan den nionde bäst betalda idrottsligan för kvinnor i världen.

Kvinnor och fotboll genom tiderna

Räknat till antalet aktiva utövare idag är flick- och damfotboll en av Sveriges största idrotter. Men det dröjde innan damfotbollen fick det genomslag den har nu.

Johnny Hjelm är professor i historia på Umeå Universitet och har bland annat forskat om damfotbollens historia⁹. Hans forskning visar att flickor och kvinnor började spela fotboll i Skottland och England redan i slutet av 1800-talet och den första officiella matchen spelades i Glasgow 1892. Det var till en början välgörenhetsmatcher som spelades och syftet var att stärka moralen och patriotismen. Damfotbollen i England drog en publik som ibland var större än herrfotbollens men 1921 röstade det engelska fotbollsförbundet för att stoppa dammatcher på medlemsklubbar planer. Förbudet varade till 1971.

Under 1900-talet var det fler länder som förbjöd kvinnor att spela fotboll. Tyskland, Brasilien och Nederländerna var några av dessa. Precis som i England innebar förbudet att fotbollsklubbar inte fick ha damlag och inte heller upplåta fotbollsplaner åt kvinnor. Även i länder utan officiella förbud förekom kulturella normer som satte upp hinder för kvinnor att spela fotboll. Detta förändrades i slutet av 1960-talet då många länder började lyfta bort förbudet. Redan från början har kvinnor spelat med samma boll och planmått som män.

Det första inofficiella fotbolls-VM för damer hölls i Italien 1970 och är även känt som Martini Rosso Cup. Det var organiserat av Federation of Independent European Female Fotboll (FIEFF) och samlade sju länder. Cirka 50 000 åskådare var på plats och såg Danmark vinna över Italien i finalen.

1984 hölls det första officiella EM där Pia Sundhage gjorde flest mål och Sverige vann mot England i finalen.

Det första (officiella) FIFA-arrangerade världsmästerskapet ägde rum 1991 i Kina och finalen mellan USA och Norge beskådades av 65 000 personer och vanns av USA.

⁸ 2017 FIFPRO Global employment report- working conditions in professional women's football

⁹ Hjelm J, *Amazoner på planen*. Svensk damfotboll 1965-1980 (2004)

Kvinnors fotboll godkändes som disciplin vid de olympiska spelen 1996¹⁰. Den olympiska finalen på Wembley i England 2012 hade 83 000 i publiken. 1996 blev första gången som svensk fotboll representerades av både ett herr-och damlag på ett OS.

Damerna kvalificerar sig och vinner medaljer och mästerskap: VM-silver 2003, VM-brons 1991 och 2011, OS-silver 2016, EM-guld 1984, EM-silver 1987, 1995 och 2001, EM-brons 1989 samt EM-semifinalist 2013. Idag ligger Sverige på nionde plats i FIFA:s världsrankning, som toppas av USA och Tyskland.

Genombrottet för flickfotbollen kom i slutet på 1970-talet då 7-8-åriga flickor fick börja spela. På 1980-talet fick flickorna också ett elitläger, något som pojkarna hade haft länge. På det sättet säkrades också damfotbollens framtid.

Fotbollens kulturhistorik

Kulturhistoriskt har fotboll dominerats av män och maskulinitet. Under 1900-talets första hälft återopades ofta medicinsk expertis för att framhålla idrottandets negativa effekter på kvinnor. Vanligen handlade det om att idrotten skadade kvinnors bröst, menstruation eller att de på andra sätt blev fysiskt deformerade av idrott.¹¹

En annan motivering till varför kvinnor inte skulle idrotta härstammar från 1900-talets början där moraliska uppfattningar om vad en kvinna kan och inte kan göra tillmättes stor betydelse. Exempelvis uppfattades en kvinna som svettades eller satt gränsle över en sadel som omoralisk eller okvinnlig. Ett tredje argument, vilket kanske är det mest bestående som yttrats mot dam-idrott, har kretsat kring idrottens estetiska konsekvenser på den kvinnliga kroppen, det vill säga att kvinnor som uppvisar idrottslig skicklighet blir anklagade för att vara manhaftiga.¹²

Normer förändras och rekonstrueras ständigt inom idrotten. Att 46 procent av fotbollsutövarna i Sverige 2018 var kvinnor är ett tydligt exempel på detta.

¹⁰ Männens spel var redan en olympisk sport år 1900.

¹¹ Andreasson J. *Fotbollens arbetarklass*, Svensk idrottsforskning 4-2010

¹² Andersson Jesper, 2010.

Ett urval av undersökningsresultaten

Nedan uppges några av de viktigaste resultaten från de olika undersökningarna som ligger till grund för den här rapporten. En mer sammanfattande analys finns på sidan 35 i rapporten.

- 97 procent av männen och 50 procent av kvinnorna som spelar i landslaget och Allsvenskan svarar att de spelar fotboll på heltid.
- 88 procent av männen har över 30 000 kronor som heltidslön per månad.
- 86 procent av kvinnorna tjänar under 20 000 kronor omräknat till heltidslön per månad.
- 46 procent av kvinnorna svarar att de inte kan leva av sin samlade inkomst från fotbollen. Nästan alla män, 93 procent, svarar att de kan leva av sin samlade inkomst från fotbollen.
- En majoritet av proffsspelarna, män och kvinnor, vill skola om sig till ett annat yrke efter fotbollskarriärens slut.
- 51 procent av männen och 3 procent av kvinnorna har barn. Bland de män som har barn har 13 procent varit föräldralediga.
- På frågan om alternativkarriär efter avslutad fotbollskarriär svarar hälften av kvinnorna att de vill skola om sig till ett helt annat yrke medan männen väger mellan att skola om sig och att jobba på någon annan nivå inom fotbollen till exempel som tränare eller sportchef.
- 85 procent av pojkarna bland de unga fotbollsspelarna uppger att de har en förebild. Endast 43 procent av flickorna svarar ja på frågan. Nästan alla pojkar som svarar att de har en förebild svarar att förebilden är en manlig fotbollsspelare.

Om utförda undersökningar

Rapporten är ett resultat av fyra kvalitativa och kvantitativa studier. I rapporten och där det behövs ett särskilt klagörande avseende vilken undersökning som det refereras till, kommer referensen att bestå av undersökningens siffra.

1) Kartläggning av elitspelares löner och villkor

Undersökningen har genomförts av Novus på uppdrag av Unionen. Syftet med undersökningen har varit att undersöka jämställdheten mellan kvinnliga och manliga elitfotbollsspelare.

Målgruppen för undersökningen är fotbollsspelare i landslaget och Allsvenskan som är medlemmar i antingen Unionen eller Spelar-föreningen. Totalt har 136 intervjuer genomförts med 76 damspelare och 59 herrspelare. En intervjuperson vill inte uppge kön. Intervjuerna har genomförts per telefon och via webbenkät. Undersökningen utfördes mellan 21 maj och 9 oktober 2018. Svarsfrekvensen var totalt 46 procent.

2) Intervjuer med nyckelpersoner

Novus har på uppdrag av Unionen utfört djupintervjuer med sex nyckelpersoner inom elitfotbollen i Sverige. Resultatet har gett bakgrunds-information till Unionen som sedan har använts för att bygga upp ett frågeformulär riktat till spelarna. På grund av nyckelpersonernas position och för att få ut så mycket värdefull information som möjligt har alla nyckelpersoner fått möjlighet att vara anonyma.

3) Unga fotbollsspelare

Undersökningen har genomförts av Novus på uppdrag av Unionen. Syftet med undersökningen har varit att få en bild av hur det investeras i killar och tjejer innan elitsatsningen sätts in.

Målgruppen för undersökningen är fotbollsspelare mellan 10 och 16 år. Respondenterna har rekryterats via sina föräldrar i Novus slumpmässigt rekryterade och riksrepresentativa Sverigepanel.

Totalt har 254 intervjuer genomförts under perioden 15-20 juni 2018. 164f intervjuer har gjorts med killar och 90 intervjuer med tjejer. I undersökningsresultaten benämns dessa svarande som *flickor* och *pojkar*.

Då en majoritet av de svarande blev personer i åldersspannet 10-13 år genomfördes ytterligare fokusgruppsundersökningar med fotbollsspelare i åldern 15-16 år enligt nedan.

4) Fokusgrupp killar och tjejer och fotbolls-föräldrar

På uppdrag av Unionen har PR-byrån Madder utfört separata och könsuppdelade (tjejer och killar) fokusgruppsundersökningar med unga fotbollsspelare i åldersspannet 15-16 år. En fokusgruppsundersökning har även utförts med föräldrar och andra vuxna som finns i närheten av

fotbollsspelare i samma ålderskategori. Undersökningarna har genomförts mellan 23-24 oktober 2018. 4 killar, 8 tjejer och 8 föräldrar/vuxna har deltagit i de tre olika fokusgrupperna.

För att göra en distinktion mellan de svarande i den föregående undersökningen och fokusgruppsdeltagarna kallas de intervjuade ungdomarna i rapporten för *tjejer* och *killar*.

Syftet med undersökningarna vars målgrupp är barn och ungdomar har varit att undersöka hur de yngre fotbollsspelarna upplever sina nuvarande villkor samt vad som kan tänkas påverka deras vilja att göra karriär inom fotbollen.

Resultat av kartläggningen av elitspelares löner och villkor

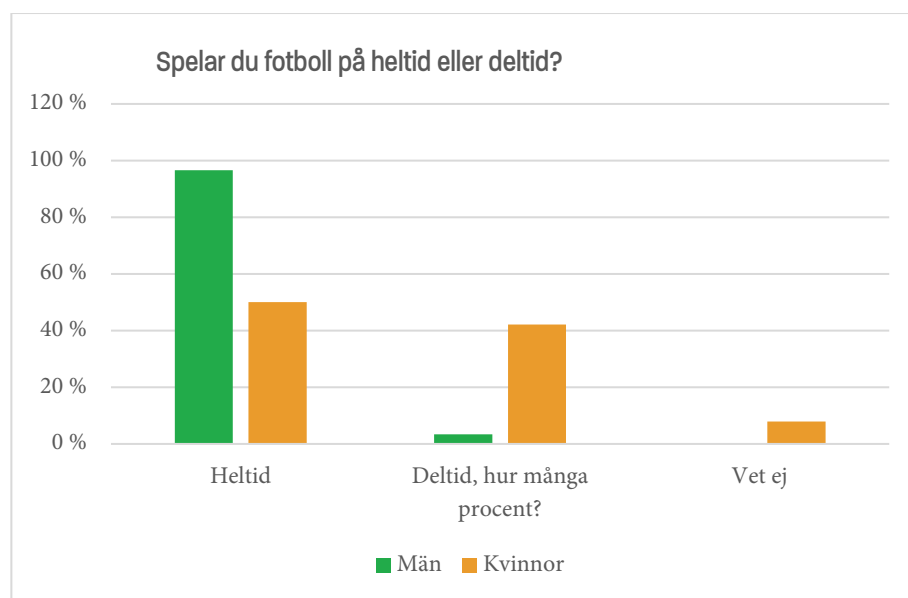
I detta avsnitt redovisas svar från fotbollsspelare i de allsvenska klubbarna och Sveriges landslag på frågor om löner, anställningsgrad, möjligheten att leva på sin samlade inkomst med mera.

Förutsättningar och villkor

Trots att kvinnor och män spelar på lika höga positioner så ser förutsättningarna och villkoren avsevärt olika ut för spelarna inom den svenska elitfotbollen. Det är tydligt att kön spelar roll.

Heltids- eller deltidsprouffs och träningstiderna

Att få ägna sig åt sporten på heltid är en viktig grundförutsättning och viktig markör mellan hobby och yrke.

97 procent av männen svarar att de spelar fotboll på heltid.

Bland kvinnorna är det endast 50 procent som uppger att de har fotboll som sin heltidssysselsättning.

Av de kvinnliga proffsspelare som arbetar deltid med fotboll har hälften ingen fast månadsinkomst från fotboll. Enligt svaren i undersökningen verkar dessa istället få lägre och rörliga belopp till exempel vid vinst och match. Detta kan också förklara varför fler kvinnor än män uppger att de får utrustning i form av kläder, skor och målvaktshandskar av sina klubbar.¹³

¹³ Se resultat på sidan 13.

I undersökningen går det att se samband mellan uppfattningen om den bästa träningstiden och anställningsgraden. 11 procent av kvinnorna svarar att den bästa träningstiden är kvällstid. Inga män uppger kvällar som en bra tränings-tid. Tränings-tider på kvällar för majoriteten av männen skulle alltså innebära arbete på obekväm arbetstid medan det för de kvinnliga spelare som har andra jobb vid sidan om fotbollen ofta underlättar att kombinera fotbollsträningen med andra jobb.

Att få ihop flera deltidjobb är oftast ett pussel som gör livet mer krångligt för de flesta. För en elitspelare kan det dessutom innebära ännu fler svårigheter att få ihop fotbollsträning och matchtider med ett annat jobb eller studier och dessutom få det att gå ihop inom dygnets timmar.

Proffsfotbollen tar föga hänsyn till spelarnas behov av att få in inkomst till sitt leverne. Träning på dagtid och matcher på helger och vardagskvällar, ibland i andra städer och länder gör det inte så enkelt för den som försöker få ihop ett annat "vanligt" jobb med sin fotbollskarriär.

Ett liv består dessutom av mer än arbete. För att må bra och ha ork att satsa på elitfotboll krävs också tid för återhämtning. Utöver det behövs tid till socialt umgänge med nära och kära för att må bra. Något som kan vara svårt för proffsspelare på deltid.

Av dem som föredrog träning på dagtid var 97 procent heltidsanställda.

På frågan om den upplevda nöjdheten med hemmaklubbens match- och träningstider uppger samtliga män att de är mycket eller ganska nöjda, drygt 8 av 10 kvinnor uppger detsamma. Även här går det att utläsa ett samband mellan att var heltids- eller deltidanställd.

Det är främst de deltidanställda kvinnorna som är missnöjda med klubbens träning och matchtider. I de öppna svaren har några av dem som är missnöjda med tiderna, det vill säga kvinnorna, uppgett några anledningar till missnöjet:

- Andra lag i föreningen **prioriteras** framför damlaget.
- **Långa dagar.** Jobbar på mitt civila jobb för att sen träna 17-19.
- Skulle **vilja träna tidigare**, mer återhämtning.
- Morgonträning är **för tidigt** på morgonen.
- För att de ligger **sent** på vardagar.

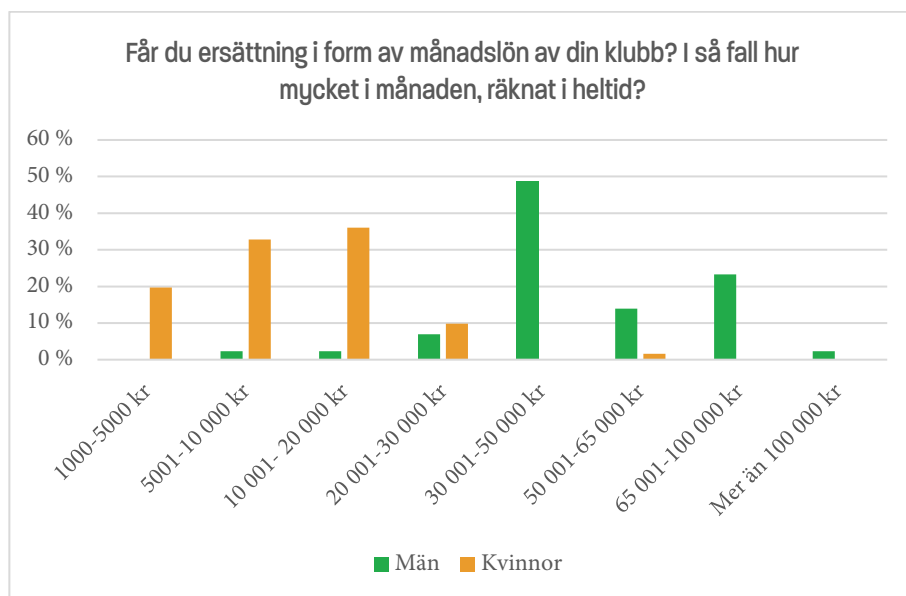
Fotbollens kvinnliga elitspelare som inte har fotbollen som heltidsjobb får svårare att få till rimliga träningstider.

”Som damspelare på elitnivå måste man ha ett heltidsjobb utöver fotbollen för att klara sig ekonomiskt. Det gör att damerna bara kan träna under kvällstid. Då tvingas de konkurrera med pojkungdomslagen som ibland prioriterats före damerna som spelar på elitnivå.” SVT nyheter 2016

Ersättningar och bonus

Att ha en stabil inkomst som det går att leva på kan vara avgörande för individens möjlighet att satsa på en karriär inom fotboll.

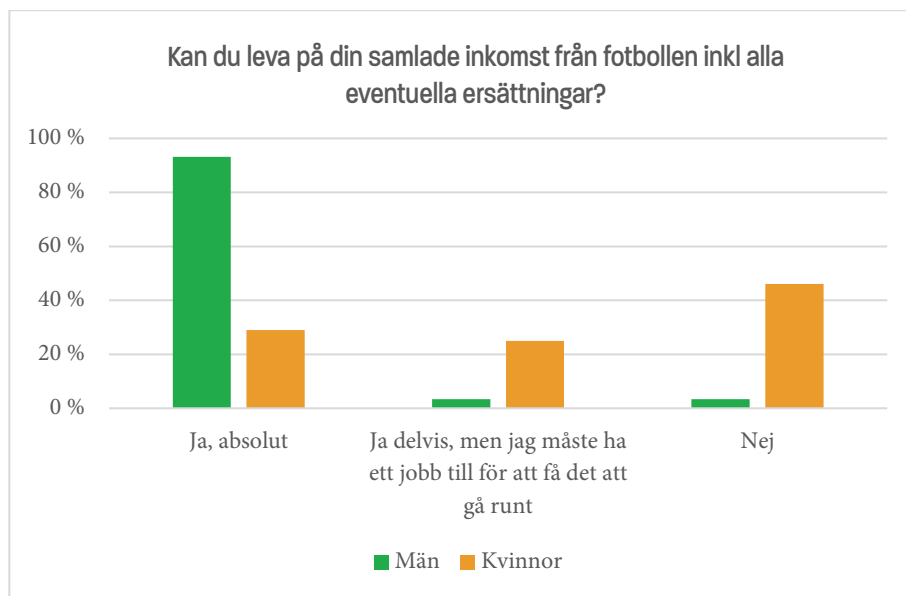
Bland männen är det 27 procent som inte vill uppge svar och bland kvinnorna är det 16 procent. Enligt undersökningssvaren har 26 procent av alla de som inte vill uppge svar på frågan fotboll som sin heltidsanställning. Nästan alla män spelar fotboll på heltid till skillnad från kvinnor och deras ersättningar ser vitt skilda ut. Utöver den skeva anställningsgraden mellan kvinnor och män så ser även ersättningsnivåerna olika ut.

88 procent av männen svarar att de har löner över 30 000 kronor per månad. Den vanligaste heltidsersättningen för männen är mellan 30 001 och 50 000 kronor. Det förekommer inga kvinnor i den lönekategorin. 86 procent av kvinnorna tjänar under 20 000 kronor per månad omräknat till heltid. 57 procent av de deltidsanställda kvinnorna uppger att de har en ersättning motsvarande 5001-10 000 kronor per månad omräknat till heltid.

Bland männen uppger 23 procent att de får en heltidsersättning i kategorin 65 001 till 100 000 kronor per månad. Inga kvinnor förekommer i den här ersättningskategorin.

Nivån på ersättningarna samt graden av anställning spelar roll för en spelares förutsättningar. En spelare som ska kunna leva på sin fotbollsinkomst behöver ha en heltidsanställning och en lön som det går att leva på.

Nästan alla män i undersökningen, 93 procent, svarar att de kan leva på den samlade inkomsten vilket innebär möjligheten att betala (eget) boende, mat, telefon och andra nödvändiga utgifter. Det är endast en tredjedel av kvinnorna som svarat ”ja, absolut” på frågan.

Var fjärde kvinna svarar att de måste ha ett till jobb för att få det att gå runt och 46 procent svarar att de inte kan leva på den samlade inkomsten från fotbollen.

Andra inkomster utöver månadsersättning

Proffsspelarna kan ha flera inkomstkällor utöver den fasta månadsersättningen från sina klubbar. Ytterligare ersättningar kan fås till exempel vid vinst eller för matchspel.

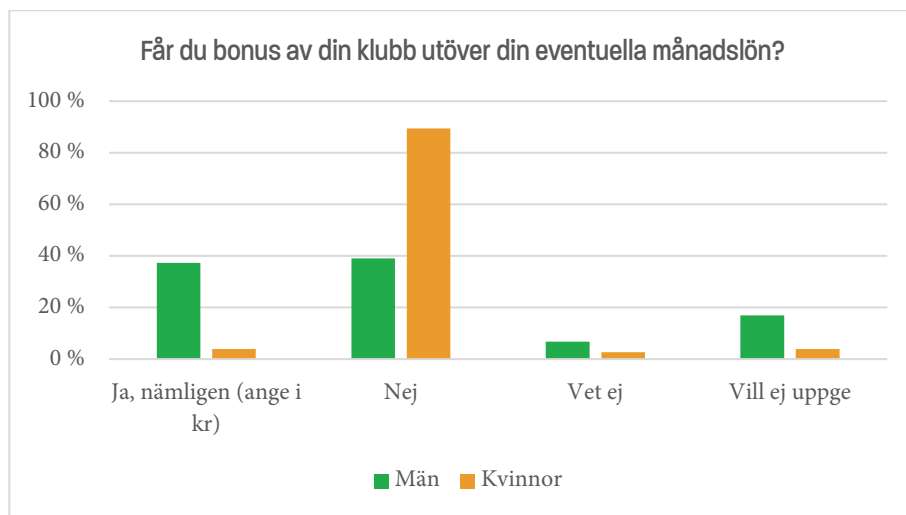
38 procent av männen och 8 procent av kvinnorna svarar att de får andra ersättningar från sin klubb vid matchspel.

Både vid spel av match och vid vinst är det främst männen som får ersättningar. Särskilt vid vinst är det vanligare att män får ersättning; 27 procent jämfört med kvinnornas 3 procent.

Det är upp till varje klubb att själva bestämma vad som ger bonusutdelning och ibland kan det delas ut bonus till enstaka spelare och vid särskilda tillfällen.

Bland de öppna svaren uppger spelarna att bonus kan delas ut vid vinst i exempelvis VM, SM eller europeiska cuper eller beroende av placering i Allsvenskan.

Några har uppgett fasta bonusbelopp och någon uppger leasing av bil och tillgång till kostnadsfri bostad som några andra förmåner som kan tillfalla spelarna.

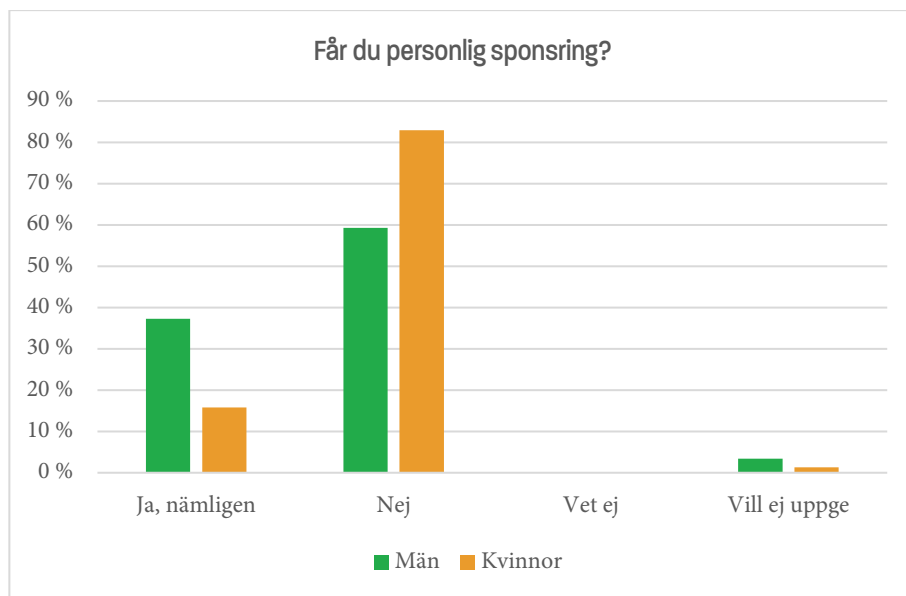
Bland elitspelarna i undersökningen är det 37 procent av männen och fyra procent av kvinnorna som uppger att de får bonus utöver sin månadsersättning.

17 procent av de manliga elitspelarna ville inte uppge svar på frågan. Anledningen kan variera men det kan också tolkas som att det är fler än 37 procent av männen som omfattas av bonus. Bland kvinnorna var det 4 procent som inte ville uppge svar på frågan.

Bland de kvinnor som har fotboll som deltidsjobb är det 46 procent som uppger kläder och skor som en ersättning utöver månadslön/bonus från klubben. Bland männen är det 20 procent som får kläder och skor från klubben. Detta kan vara en indikation om att kvinnor ser utrustning som en sorts ersättning då de mer sällan har lön medan män inte ser utrustning som ersättning då de oftast har en heltidslön.

Sponsring

Ett sponsringskontrakt är för många proffsidrottare ett eftersträvarsvärt ekonomiskt tillskott som kan innebära kläder och utrustning men ibland även boende och bil. Medan många företag sponsrar hela fotbollslag så väljer vissa företag att även erbjuda personlig sponsring.

På frågan om fotbollsspelarna får personlig sponsring svarade 37 procent av männen och 16 procent av kvinnorna ja på frågan.

Urval av citat:

Kvinnor och män ger liknande exempel på vad de får i personlig sponsring:

”Kläder och skor”

”Målvaktshandskar”

”Utrustning”

”Målvaktsutrustning”

”Pengar och annat”

Mäns svar skiljer sig dock i det avseendet att de nämner specifika budgetar som de får att handla för:

”Budget att handla för 100.000 på 2 år”

”Handla för 80.000 om året från..”(namngivet sportföretag”

Av svaren framgår att de flesta inte har personlig sponsring och att sponsring sker framförallt till lagen, föreningarna och landslagen som grupp.

Sponsring är en viktig inkomstkälla för idrottsrörelsen och enligt Elitfotboll Dam¹⁴ och föreningen Fairpay finns två olika hinder för jämställd sponsring. Det ena är normer och värderingar kring elitidrott, det vill säga föreställningar om kön kopplat till idrottsliga prestationer som i sig bidrar till föreställningar om vad som utgör ett högt marknadsvärde. Det andra är ett uråldrigt skattesystem som premierar sponsring baserat på det normativa synsättet kring högt ”marknadsvärde”.

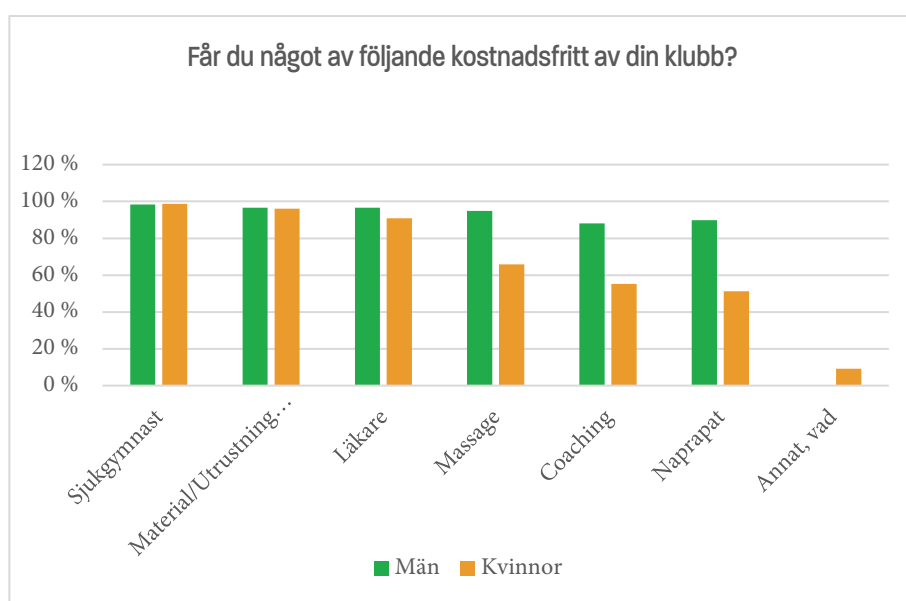
Utvecklingen går framåt trots dessa hinder men kännedom om dem är viktiga för att utvecklingen ska gå snabbare.

¹⁴ Debatt Svenska dagbladet *Företag bör se värdet i jämställd sponsring*. 2018-10-03

Utöver ersättningar och bonus

I de flesta proffsklubbar erbjuds elitspelare tillgång till träningslokal och träningsmaskiner. Enligt undersökningen är det också vanligt att fotbolls-klubbarna står för kostnadsfritt material och utrustning såsom benskydd, fotbollsskor och kläder och ofta även tillgång till sjukgymnast/fysioterapeut samt läkare.

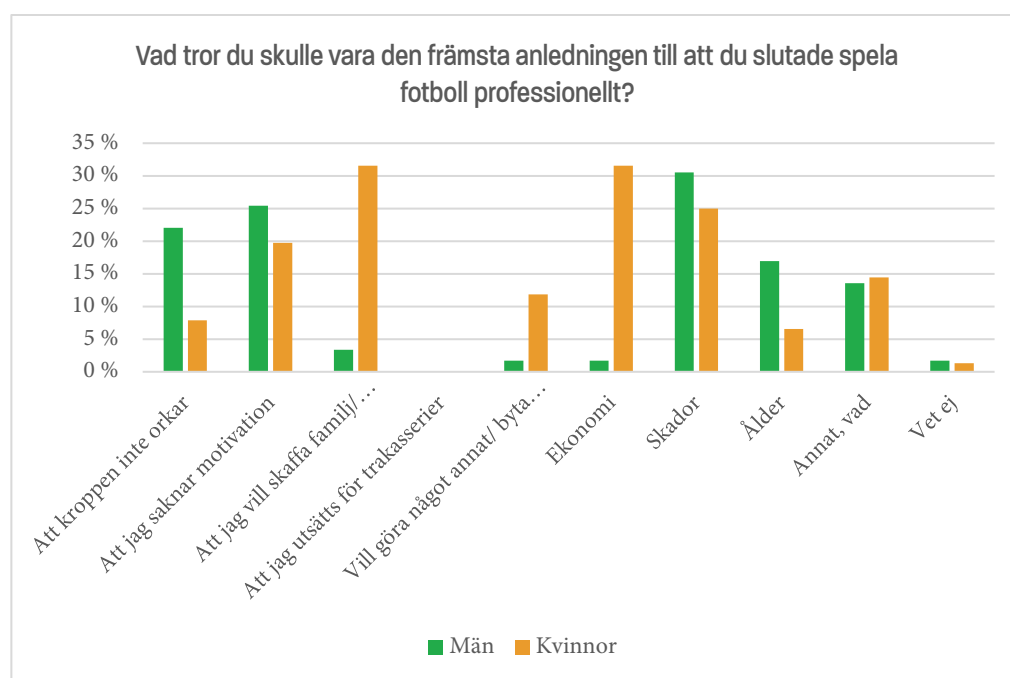
När det gäller naprapat, massör och coachning ser tillgången olika ut för kvinnor och män inom elitfotbollen. Det är betydligt vanligare att herrspelarna har tillgång till dessa resurser än damspelarna. Bland de kvinnor som har fotboll som deltidsarbete har betydligt färre tillgång till de sistnämnda resurserna.

Livet efter elitfotbollen

Karriären som elitidrottare är oftast en relativt kort period i livet. Våldigt få inom idrotten är elitutövare på livstid och så även inom fotbollen. På frågan om vad spelarna tror skulle vara den främsta anledningen till att de skulle sluta spela fotboll professionellt är det många som uppger skador och avsaknad av motivation.

Kvinnor svarar ekonomin i en betydligt större utsträckning än män. Männen uppger främst fysiska begränsningar såsom att kroppen inte skulle orka och skador.

Några citat från de öppna svaren

"Att det är **tråkigt**"

"Att inte få något **kontrakt**"

"Vill leva ett **normalt liv** med familjen"

"Att jag inte får ett bra **kontrakt**, varken socialt eller ekonomiskt"

"Bättre lön på annat håll"

"Att inte vara tillräckligt bra i fotbollen".

Några citat från de öppna svaren

"För att **man måste jobba** för att kunna leva"

"Att **bli gravid**"

"Att jag **stressar** för mycket, det är svårt att spela på den nivån och ändå jobba heltid"

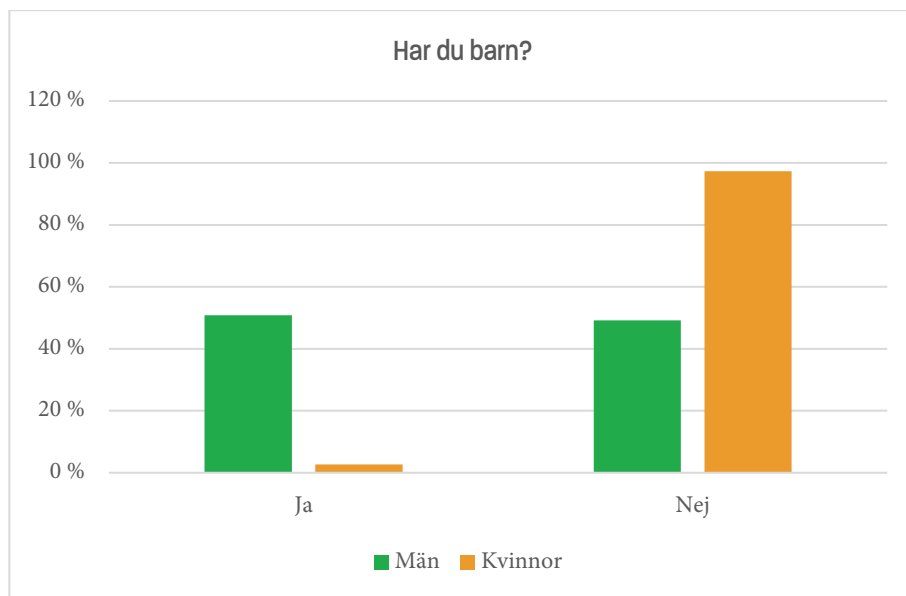
"Barn, pengar"

"Tar för mycket tid och tjänar så lite så inte värt att lägga all tid"

Att ekonomi och familj är så avgörande för kvinnors val att stanna eller lämna elitfotbollen är inte svårt att förstå med tanke på att hälften av kvinnorna i undersökningen har fotboll som deltidsjobb och behöver ha andra jobb för att få ihop ekonomin. När en person har flera olika sysselsättningar för att få ihop till en inkomst blir det svårt att hinna med familjen.

Möjlighet till familj och barn

Hälften av männen, 51 procent, och endast 3 procent av kvinnorna har barn. Bland de män som har barn har 13 procent varit föräldralediga. Bland kvinnorna har samtliga som har barn, 2 personer, varit föräldralediga.

Eftersom få av kvinnorna uppger att de har barn och många även svarar att de kommer att lämna elitfotbollen på grund av bildande av familj finns det skäl att tolka svaren som att det är särskilt svårt för kvinnor att kombinera föräldraskap och karriären som fotbollsspelare.

Av de män som inte har varit föräldralediga har en betydande majoritet, cirka 70 procent, svarat att de har rörliga delar såsom bonus vid vinst och spel samt personlig sponsring som en del av sin inkomst.

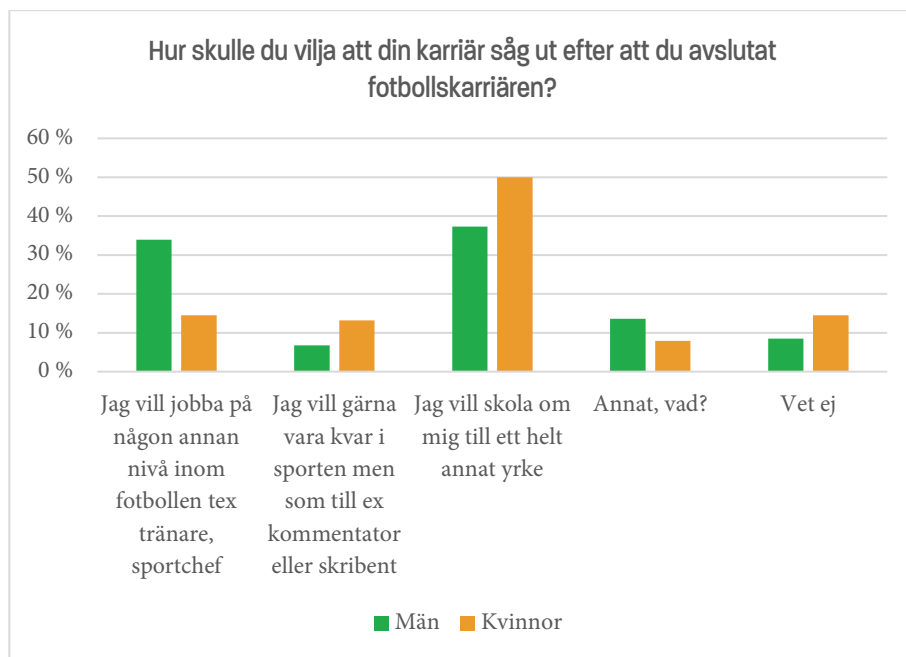
Svaren på dessa två frågor tyder på att elitfotbollen kan upplevas som utmanande för den person som vill skaffa familj och spendera tid med sin familj. Detta är särskilt svårt för kvinnorna inom fotbollen vilket kan bero på att många har fotboll som deltidssysselsättning vilket gör livspusslet ännu svårare att lägga.

Att kvinnor föder barn och oftast i större utsträckning vill vara föräldralediga är något som verkar vara svårt att kombinera med en fotbollskarriär. Siffrorna ger en indikation om att det inte är helt enkelt att förena föräldraskap med en yrkeskarriär som fotbollsspelare.

Det finns idag nästan inga föregångare inom elitfotbollen som har tagit ut längre föräldraledighet och precis som siffrorna visar väljer särskilt kvinnor mellan att spela elitfotboll och att bilda familj. De tycks uppleva att det i dagsläget saknas faktiska förutsättningar att kombinera rollerna som elitfotbollsspelare respektive förälder.

Att lämna fotbollen och dess sfär

Proffsen kan oavsett passion och talang inte spela på elitnivå hela sitt yrkesliv. Förr eller senare behöver en elitspelare göra något annat. På frågan om alternativ karriär efter avslutad fotbollskarriär svarar hälften av kvinnorna att de vill skola om sig till ett helt annat yrke. Bland männen är det nästan lika många som uppger att de vill skola om sig till annat yrke och som vill jobba på någon annan nivå inom fotbollen, exempelvis som tränare eller sportchef.

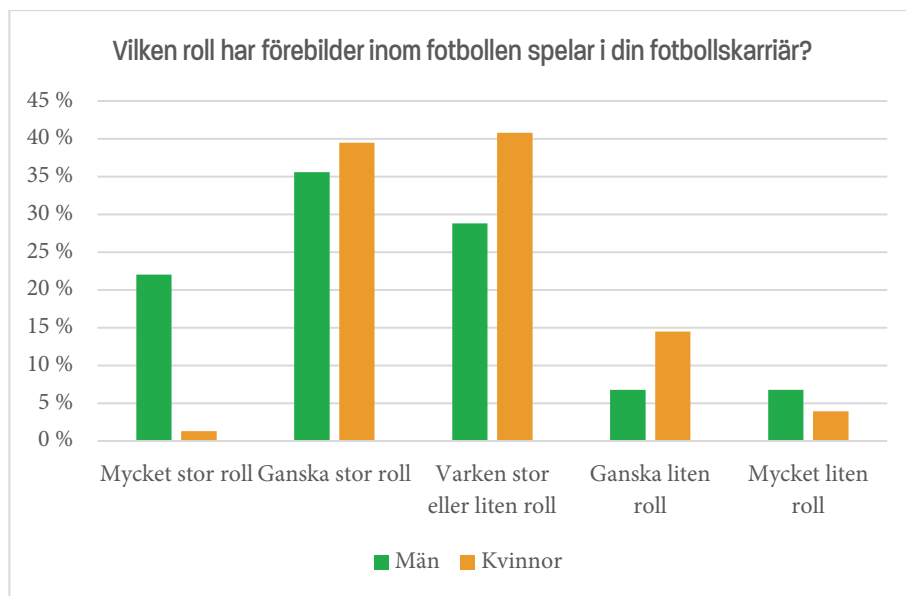

Bland de som har svarat Annat är det vanligast att de svarar att de vill starta eget.

Enligt intervjuer med nyckelpersoner inom fotbollen domineras svensk elitfotboll som helhet av män. Sportchefer, tränare, sjukgymnaster och naprapater är oftast män. Så även i styrelser och de högre kanslitjänsterna. Detta kan, enligt intervjusvaren, vara en anledning till att kvinnor i mindre grad vill vara kvar inom fotbollen. Det finns helt enkelt inte tillräckligt med platser för kvinnor på fotbollens ”övriga” positioner.

Vikten av förebilder

De flesta oavsett fotbollsintresse kan oftast ett eller flera namn på framgångsrika fotbollsspelare. Många av spelarna har inspirerats av föregångare och förebilder inom proffsfotbollen. Enligt undersökningen har förebilder spelat en mycket stor eller stor roll för en större andel av männen än kvinnorna, 58 procent jämfört med 41 procent.

Att få ägna sig åt proffsfotboll på heltid med inkomster som går att leva på bidrar självklart till större möjlighet att utvecklas idrottsligt och att få sponsorer och synas mer och därmed också få vara eller få bli någons förebild. Att kvinnor uppger att förebilder har spelat mindre roll kan bero på att kvinnor inom proffsfotbollen syns betydligt mindre i media.

Trots att vikten av förebilder verkar spela mindre roll för kvinnorna så är det ändå 40 procent som uppger att förebilder är viktiga. Det innebär att det finns stora möjligheter för fotbollen – och dess medaktörer såsom media – att arbeta med att bygga upp förebilder för nästa generations fotbollsspelare.

Resultat undersökning unga 10-16

Nedan redovisas resultaten både från den kvantitativa undersökningen där unga har svarat på en rad frågor om deras upplevda villkor inom fotbollen och deras tankar kring förebilder och om de tänker på fotboll som en egen karriär. Här finns också resultat från fokusgruppsundersökningarna med 15-16 åriga fotbollsspelare samt föräldrar och andra vuxna. Fokusgrupperna berättar om sina upplevelser om fotboll för unga spelare och deras villkor och förutsättningar för att göra karriär inom fotbollen.

I Sverige är det vanligt förekommande att barn från fyra år har möjlighet att börja spela organiserad fotboll, det vill säga med en tränare och i sammansatta lag. En majoritet av dessa blir inte proffsspelare men det är i så kallade ”knatte-lagen” som det första mötet med organiserad fotboll sker och beroende på upplevelse, talang och uppmuntran kan barn och senare unga vuxna välja att satsa på sporten eller ej.

Resultat undersökning unga 10-16 år

Att ha roligt, få träffas och ha kul med vänner är det bästa med att spela fotboll, enligt både pojkar och flickor. Pojkar nämner i högre utsträckning att göra mål och att vinna som anledningar till varför det är roligt att spela fotboll medan något fler flickor nämner laganda och gemenskap i de öppna svaren.

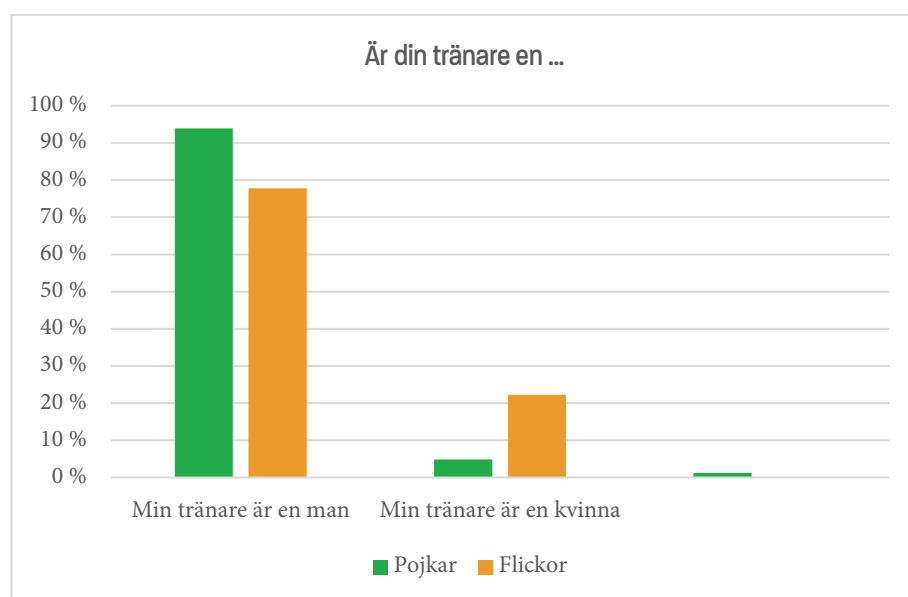
Enligt undersökningen är det vanligast att pojkar och flickor tränar två gånger i veckan. De vanligaste träningsdagarna och tiderna, oavsett kön, är måndagar, tisdagar, onsdagar och torsdagar mellan klockan 16-18. Det är något fler flickor än pojkar som uppger att de har träning mellan 19-22.

Träningstider diskuteras ofta i media med fokus på att flickor upplever sig ha sämre träningstider. I undersökningen går det att finna samma tendenser. Det är något fler pojkar, 73 procent, än flickor, 63 procent, som uppger sig vara nöjda med träningstiderna. Det är också något fler flickor än pojkar, 27 procent jämfört med 21 procent, som uppger varken nöjd eller missnöjd.

Bland dem som är nöjda med sina träningstider är det en majoritet på 73 procent som upplever att deras klubb/förening behandlar killar och tjejer på samma sätt.

Tränare för unga

Det vanligaste är att det är en man som är tränare för de unga fotbollsspelarna. En betydande majoritet, sammanlagt 88 procent av flickorna och pojkarna uppger att deras tränare är en man.

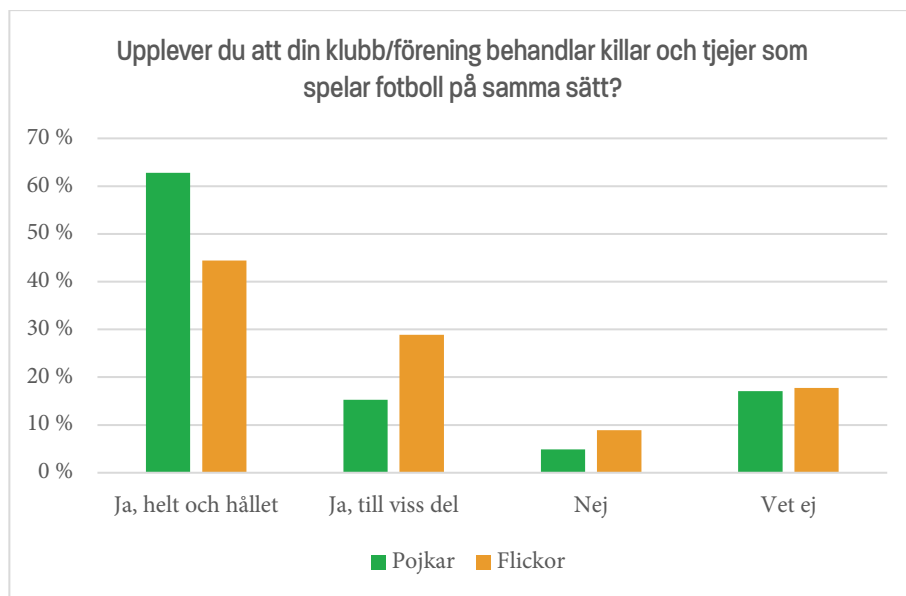

Det är få som har en kvinna som tränare. En större andel flickor än pojkar anger att deras tränare är en kvinna men även bland flickorna är det endast 22 procent som har en kvinnlig tränare. Hälften av alla unga svarande uppger att deras tränare har relevant utbildning för att vara tränare. Åtta av tio uppger att deras tränare hjälper till ideellt.

Utrustning och underlag

För att ta reda på om flickor och pojkar erbjuds samma resurser av sina klubbar har vi ställt frågor om spelunderlag såsom gräs eller grus, fotbollars kvalitet, huruvida de unga får utrustning såsom fotbollsskor och träningskläder, tillgång till klubbens gymanläggning och om fotbollsplanens skick vid hemmamatcher. På samtliga frågor svarar pojkar och flickor på samma sätt och det finns inga signifikanta skillnader mellan pojkar och flickors svar.

Enligt svaren på frågorna om utrustning och underlag råder det alltså inte någon betydelsebärande skillnad bland flickor och pojkars upplevelser avseende klubbars fördelning av praktiska resurser. Baserat på dessa siffror verkar det som att det råder en "teknisk" jämställdhet. Men på frågan om huruvida klubben/föreningen behandlar killar och tjejer som spelar fotboll på samma sätt svarar 63 procent av pojkarna ja men flickorna är mer osäkra. Där det finns signifikant skillnad svarar nästan var tredje flicka att det råder jämställdhet *till viss del*. Det är också fler i den äldre ålderskategorin 13-16 år som står bakom detta svar.

Nedan redovisas de öppna svaren från de som inte håller med om att jämställdhet råder avseende hur pojkar och flickor behandlas.

- **Varför upplever du inte att din klubb/förening behandlar killar och tjejer på samma sätt?**

"Vi får sämre tider"

"Killarna brukar få de bättre träningstiderna, de kan exempelvis få kl 17-18.30 men vi tjejer får sämre som 19-21 vilket jag anser är för sent på kvällen."

"Killarna får bästa tränarna och de bästa tiderna. De får också finare priser om de vinner någon tävling."

"Killarna får bättre träningstider och har fördelar till gräsplanen vid match."

"Killarnas a-lag har bästa träningstiderna även om de kan köra själva."

"De är lite hårdare mot killarna. Kanske för att de tänker att killar är de typiska som spelar fotboll och då måste de vara bäst."

"Tjejer får ofta flytta sig när killar ska spela match."

"Pojkar får bättre uppbackning."

"Ki

llarnas "karriär", matcher och så vidare behandlas lite mer seriöst och viktigare än tjejernas."

"Det är skillnad på killar och tjejer. Men jag tycker att förutsättningarna borde vara samma."

"Vi får bättre tider"

"Tjejerna har mindre träningstid"

"För att tjejerna inte åker på cuper och de har inte lika bra tränare."

"Vi har det bättre."

"Tjejerna får ta de träningstider killarna inte vill ha."

"För att i den klubben jag spelar i så finns det bara kill-lag."

"Det finns inte så många tjej-lag."

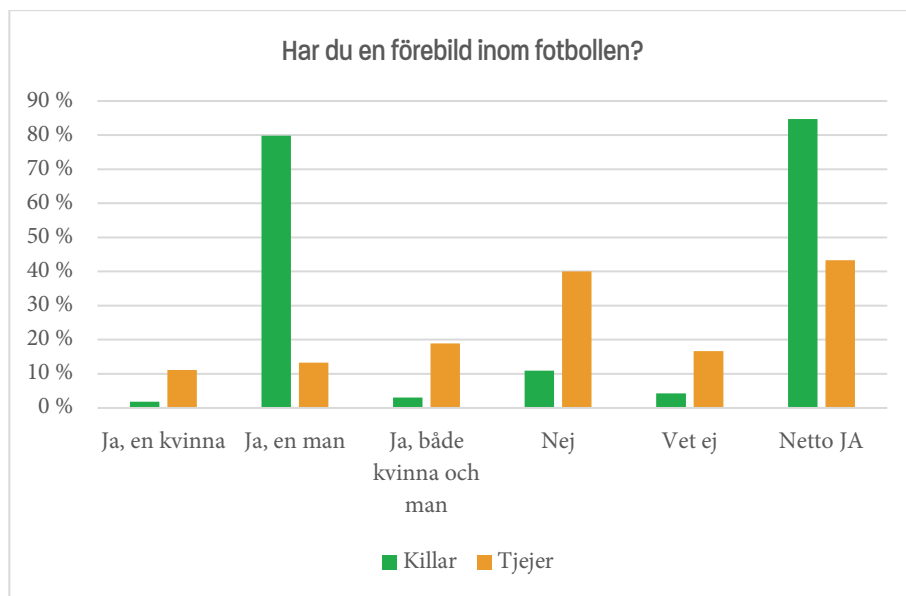
Bland de öppna svaren finns det en samstämmighet i pojkar och flickors svar om att tjejer själva upplever sig bli eftersatta när det gäller träningstid och prioriteringsgrad av klubben och pojkar verkar hålla med om bilden som flickorna ger.

Om framtiden och elitsatsning

Hur den nuvarande situationen verkar ha påverkan på pojkar och flickors drömmar om elitsatsning. "74-sidiga bilagor (i tidningar, min not) inför männens säsongstart"¹⁵ och större exponering av männen som stjärnor inom proffsfotboll är några anledningar som kan tänkas ligga bakom svaren om förebilder.

85 procent av killarna och 43 procent av flickorna svarar ja på frågan om de har en förebild inom fotbollen. Nästan alla pojkar som svarar att de har en förebild svarar dessutom att förebilden är en manlig spelare.

¹⁵ Intervjucitat från intervjuer med nyckelpersoner inom elitfotbollen i Sverige.

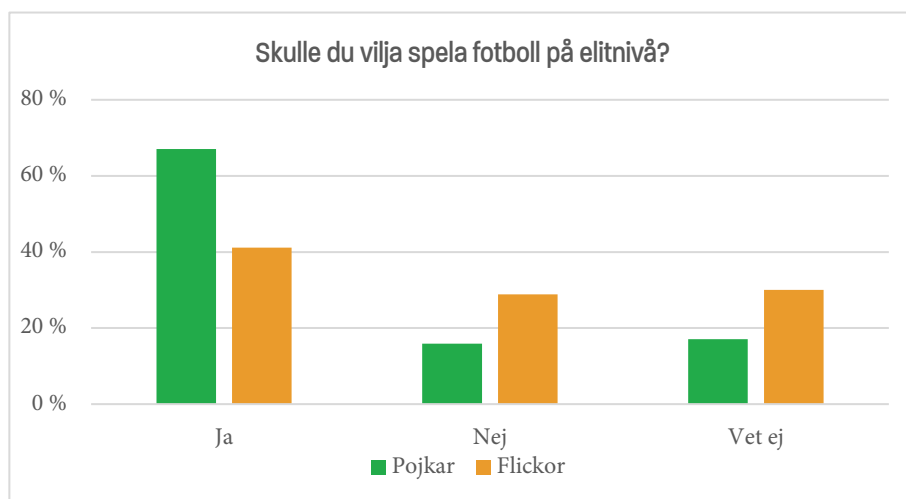

Huruvida förekomsten av förebilder spelar roll för drömmen om en karriär som proffsspelare är inte något som undersökningarna ger tydligt svar på.

På frågan om de vill uppge vem som är deras förebild så skiljer sig svaren åt. Medan killar uppger namn på manliga spelare uttalar sig tjejer mer om kvinnliga fotbollsproffs i grupp och deras ”kamp för jämställdhet” eller nämner en specifik spelare som tagit ställning för jämställd fotboll på Fotbollsgalan.

15-16 åriga killars exempel på förebilder: Zlatan, Messi och Mbapé – (utländska fotbollsproffs)

15-16 åriga tjejers exempel på förebilder: Tjejerna nämnde Pia Sundhage, kvinnor i landslaget och *”alla som fortsätter kämpa”*

Medan fler än hälften av pojkarna svarar att de skulle vilja spela fotboll på elitnivå svarar fler än hälften av flickorna att de inte vill det eller att de inte vet.

På frågan om varför pojkar och flickor inte vill spela fotboll på elitnivå svarar flickorna:

"Vill göra andra saker också."

"Inte så duktig ännu."

"För att jag vill bli något annat. Men, man vet aldrig.."

"Vill bara spela för att det är roligt."

"Vill ha ett riktigt jobb."

"Dåliga villkor."

"Tufft."

"Roligare att spela på skoj. Fotboll är inte blodigt allvar för mig."

"Det är bara ett fritidsintresse."

"Jag älskar fotboll. men när jag blir större så skulle jag gärna jobba med nått annat men kanske LFC (Linköpings Fotbolls club, helt inriktad på damfotboll- Min not.) ett tag."

"Vill jobba med annat."

"Inte så duktig."

"Jag vill bli hockeyproffs."

"För att jag har andra intressen. Men jag skulle vilja fortsätta spela fotboll på fritiden.."

"Är inte så bra."

"För allvarligt."

"Därför att jag ska bli musiker."

Resultat från de öppna svaren kan tyda på att pojkarna verkar välja bort fotbollssatsning på grund av att de inte upplever sig vara så duktiga medan flickorna väljer bort fotboll på grund av de dåliga villkoren på damfotbollens högsta nivå.

Huruvida unga satsar på fotboll eller inte kan också avgöras av föräldrarna som bekostar matcher, utrustning, resor, läger samt omgivningen uppmantran. Flertalet av föräldrar till fotbollsspelande unga tar upp frågan om ekonomi, tid och engagemang. De vittnar om frånvaron av föräldrar när tjejer spelar till skillnad från när killar spelar.

Hinder för ungas elitsatsning

En analys av svaren som handlar om upplevda hinder för elitsatsning visar att killarna ansåg att det främsta hindret var den individuella bristen på ambition och eventuella skador. Tjejerna lyfter istället strukturella hinder såsom låga löner inom damfotbollen och att de därför behöver en backup-plan i form av utbildning inom annat område.

Proffsspelares villkor och löner påverkar ungas beslut

Det är fritt att drömma om en karriär som proffsspelare. Men de unga i fokusgrupperna är mer realistiska än drömska när det gäller fotboll som yrke.

En anledning som tjejer i den äldre ålderskategorin 15-16 tar upp om varför de inte vill jobba som fotbollsspelare är de ojämlika villkoren för damer och herrar inom proffsfotbollen. De uppger att en karriär som proffsspelare för dem kommer att innebära behov av ett annat deltidsjobb vid sidan av fotbollen. Tjejers logiska och faktabaserade slutsatser visar hur viktigt det är med bra villkor och löner även för kvinnor på fotbollens högsta nivå. Utan förbättring av villkoren för damer på högsta nivå kommer unga tjejers evidensbaserade slutsatser att leda till att färre söker sig till toppen.

Killarna pratade mer om den hårda konkurrensen för att nå till elitnivån. Då ledare inom fotbollen är duktiga på att skapa manliga stjärnor och erbjuda dessa heltidsanställningar och bra löner är det också rimligt att unga killar fokuserar mer på konkurrensen. På grund av de goda förutsättningar som killar och herrar erbjuds är det idag fler killar som ser en fotbollskarriär som något som kan realiseras om de är duktig nog.

Den starka normen och dess effekter

Både tjejer och killar pratade om hur "fotbollen måste gå före allt" om en ska lyckas. Samtidigt berättar tjejer och deras föräldrar att det är större press på tjejer att vara mångsidiga: ha "realistiska framtidsambitioner", och vara duktiga i skolan, vara sociala och ha vänner.

Den bild som växer fram i de två undersökningarna med unga fotbollsspelare stärks av Centrum för idrottsforskning¹⁶ årliga kartläggning av idrotten. Deras kartläggning styrker att det finns normer och föreställningar inom idrotten som särskilt begränsar flickor inom idrotten- på alla nivåer.

Forskaren Håkan Larsson vid Gymnastik och Idrottshögskolan har forskat i idrott och jämställdhet. Han menar att det som upplevs som "normalt" ofta har ett könsmönster, det vill säga att det "normala läget" ofta kopplas till ett specifikt kön.

"Vad som uttryckligen sägs om flickor och pojkar är förstås viktigt, men desto viktigare är vad som tas för givet. Det kan nämligen påverka vårt förhållningssätt till flickor och pojkar utan att vi riktigt vet om det. Det är så "normalt" att vi inte ens tänker på det."¹⁷

Håkan Larssons forskning visar att normer genomsyrar alla verksamheter och att vi blir påmind om dem först när någon bryter mot dem. Normer främjar och begränsar, de varierar beroende på tid och plats. Människor kan leva enligt dem eller att bryta dem, men att bryta mot dem har ofta ett pris. Eftersom normer ofta uppträder som självklarheter, åtminstone för majoriteten, är de svåra att påvisa entydigt. Larsson menar att medias spridning av olika bilder av idrotter bidrar till att en viss idrott "känns rätt" eller fel för någon.

¹⁶ **Centrum för Idrottsforskning (CIF)** är statens sektorsorgan för idrottsforskning med uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten. CIF har sedan 2009 i uppdrag av regeringen att genomföra en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten.

¹⁷ Larsson H. Hur står det till med jämställdheten inom idrotten? 2018

”Att normer är outtalade och verkar ospecificerat medför alltså också till att de känns mer än *förstås* intellektuellt. Formuleringar som ”jag älskar det” eller ”det är inget för mig” brukar vara tydliga uttryck för att en individ kan, eller inte kan, leva upp till dominerande normer.”¹⁸

De unga fotbollsspelarna uppger att fotbollen kräver deras totala fokus och energi. Tjejer verkar uppleva det svårare att uppnå detta ”krav”. Att media och fotbollen i Sverige och i världen är så duktiga på att skapa nya manliga förebilder gör att det är svårare för tjejer att mäta sig med idealen. Ett större fokus på idrottens bidrag till välmående och mindre fokus på ”elitsatsning” i unga år skulle vara ett sätt att locka fler att vara kvar inom idrotten.

Normer och värderingar kring fotboll och kön kan alltså påverka förutsättningarna för elitsatsning. Det är en förklaring till att det finns betydligt fler fotbollsspelare bland killar än tjejer. En tjej nämner exempelvis att bristen på spelare i damlaget betyder att de får be juniorer att vara med på deras träningar och matcher, vilket kan påverka kvalitén på spelet.

Håkan Larsson skriver att utformningen av en verksamhet påverkar deltagarmönstret. Han menar att istället för att fastna i hur pojkar och flickor är, som många gör i deras jämställdhetsambitioner, så bör fokus istället ändras till hur verksamheten kan förändras för att öppna upp för fler.

¹⁸ Larsson H. 2018

Normer och värderingar

Följande citat från fokusgrupperna kan ge en bild av rådande normer inom ungdoms fotboll idag.

“Killarna skulle nog säga att tjejer slutar spela för att man är tonåring. Fest, killar, skola. Sånt! Men vi ser ju ett annat stort svar och det är ju att det inte finns tillräckligt med lag!”

-Tjej, 16 år

“Vi måste ha en plan B. Vi måste ha skolan. Och samtidigt satsa mer på fotbollen. Tränaren ställer orimliga krav.”

-Tjej, 16 år

“Tjejer ska vara rätt typ av kompis, hålla ihop laget, inte synas för mycket eller vara för bra, vara duktig i skolan.”

-Förälder till tjej

“Den sociala biten är svårare för tjejer att ge upp.”

-Förälder till tjej

Tjejerna nämner att killar verkar uppleva att de har högre status i föreningarna och därför tar större plats i klubben. Någon nämner också att föreningarna satsar mer på kill-lagen, genom exempelvis mer effektiva och seriösa träningar.

“Killarna värmer upp när vi spelar, på vår plan. De tar plats. Ingen säger något.”

-Tjej, 15 år

“Killarna tror att de har rätt att flytta på tjejerna.”

-Tjej, 16 år

“När tjejerna ska spela match så får tjejerna själva bära sina mål. Tjejerna förväntas hjälpa killarna.”

-Tjej 16 år

“När vi skulle spela final i Piteå och möta Samiska landslaget så får vi spela på en liten förnedrande gräsplan bakom arenan. Killarnas division tre kvartsfinaler spelades i stora arenan under samma tid. Det var helt sjukt!”

-Tjej 16 år

“De som vann allsvenskan fick inte en krona. Hade vi varit killar och spelat som vi gör nu så hade vi redan hunnit börja tjäna pengar. Killar tjänar pengar redan i division 3. Det är skittråkigt. Sämsta kill-laget i allsvenskan tjänar liksom mer.”

-Tjej, 15 år

“Som kille tjänar du pengar i division 3 och Superettan. Som tjej måste du jobba på utländsk nivå eller spela i landslaget.”

-Tjej, 16 år

“Damerna fick inte en krona för VM. De fick betala sina egna flygbiljetter.”

-Tjej, 15 år

Killar är medvetna om den rådande ojämställdheten och på många sätt bekräftar de tjejernas upplevelser av ojämställdheten.

“Om tjejerna skulle vilja elitsatsa så är det en bit att gå. På sikt tror vi absolut att de skulle lyckas. Engagemanget från alla är stort, på styrelsenivå. Vissa spelare kallas till styrelsemöten och där pratas det mycket om att de ska satsa på damlaget.”

-Kille, 16 år

Jämställdhet inom fotboll benämns ofta i de olika undersökningar om att komma i kapp killarnas villkor vilket också bekräftas av citaten. Detta kan vidare tolkas som att det finns ett tak för hur långt en kvinnlig spelare kan tänkas gå.

Kvinnor som spelar fotboll kan närma sig en mans villkor och löner men inte längre än så. Killars svar visar också en medvetenhet hos killarna om att tjejer vill närma sig det de har. Det kan också vara därför som jämställdhet kan upplevas mer som konkurrens än en fråga om rättvisa. Killar pratar med annat fokus när det gäller upplevda hinder för elitsatsning. För killar är det tydligt att det går om en "kämpar" tillräckligt och "verkligen satsar".

"Om man ska göra något ska man göra det med hjärtat!"

-Kille, 16 år

"Vill man så går det."

-Kille, 16 år

"Kommer ge allt jag har. Har spelat med flera lag och har utvecklats mycket. Klubben tittar på hur mycket man vill och hur långt man har kommit/vad man klarar fysiskt."

-Kille, 16 år

"Man måste visa framfötterna för tränarna så man blir vidarekickad till ett A-lag."

-Kille, 16 år

Föräldrar till fotbollstjejer upplever att deras barn blir annorlunda behandlade än killarna och även de har funderat över ojämställdheten.

Historieprofessor Jonny Hjelm som har lång forskarerfarenhet från idrott och jämställdhet har handfasta tips till alla som anser att flickors idrottande är viktigt: – *Det är viktigt att kämpa i föreningar, och som förälder bevaka att ”min dotter ska ha samma villkor som hennes brorsa”. Flickorna måste själva känna att deras intresse är lika viktigt som pojkarnas, och då menar jag också hur publiken följer matcher, hur man pratar om deras spel, och hur man understödjer deras drömmar. Att flickors fotbollsintresse betraktas som lika viktigt, för om inte vi gör det så kommer de internalisera om att det ”bara” är flickfotboll, att det inte är någonting*”.¹⁹

“Om man kollar på elitfotboll - det finns inte samma intresse att titta på damfotboll - det sipprar ner antagligen.”

-Förälder till kille

“Det ses som mer lönsamt att satsa på killar.”

-Förälder till tjej

“Hade vi haft publik hade vi också haft pengar. Synen på damfotboll är annorlunda.”

-Förälder till tjej

“Mycket lättare att få sponsorpengar till pojklagen eftersom det är mer publik. Klubbar har olika förmåga att få sponsorpengar men om du jämför 14-åriga kill- och tjejlag är det mycket lättare att få pengar till killarna.”

-Förälder till tjej

“Det satsas inte på bra tränare i tjejlag. Klubbens intresse avgör.”

-Förälder till tjej

¹⁹ *Från förbund till folkrörelse- om damfotbollens historia* i nättidskriften Feministiskt perspektiv 2014-06-27

Sammanfattning och analys

En analys av alla undersökningar visar att det finns tre brännpunkter som behöver åtgärdas inom fotbollen för att fler ska få möjlighet att kunna kalla fotboll för sitt jobb. Dessa är löner och villkor, föräldraskap samt normer och värderingar. Utmaningen är att dessa hänger ihop. Det glädjande är att undersökningarna visar att det går att förändra och att det finns en opinion som vill åstadkomma förändring.

Unionen har en gemensam lönepolitik som beskrivs i den lönepolitiska plattformen. Lönepolitiken är gemensam för Unionens samtliga branscher och bygger på individuell lönesättning och att Unionens medlemmar ska få ta del av företagets framgång och erhålla reallöneökningar.

Fotbollen skiljer sig från Unionens övriga organisationsområde och från det traditionella tjänstemannarbetet. Arbetet utförs i en könssegregerad bransch där män och kvinnor inte konkurrerar sinsemellan utan konkurrensen sker mellan samma kön. Fotbollen är starkt efterfrågan- och marknadsstyrd och präglas av en historia och en tradition som följer av att manlig fotboll har varit och fortsatt är efterfrågad i en högre utsträckning än den kvinnliga fotbollen.

Unionens lönepolitik bygger på att osakliga löneskillnader ska elimineras. Detta stöds även utav svensk lagstiftning och arbetsgivarens skyldighet att årligen genomföra en lönekartläggning och analys. Även i detta hänseende präglas fotbollsbranschen av utmaningar då män och kvinnor inte omfattas av samma arbetsgivare på så sätt att det går att identifiera män och kvinnor och jämföra deras arbetsprestation och lön på en och samma arbetsplats.

Jämställda löner och att det inte ska förekomma några osakliga löneskillnader som har ett samband med kön är en prioriterad fråga för Unionen. Grundproblematiken som oftast orsakar osakliga löneskillnader beror främst på att män och kvinnor finns i olika yrken och på olika nivåer i företagen. Sättet att utföra fotbollsyrket är lika för män och kvinnor. Matchernas längd är lika långa och reglerna detsamma. Det går således inte att hävda att fotbollsbranschen skiljer sig mellan män och kvinnor med avseende på yrkesutövandet. Då lönerna skiljer sig så pass åt i denna könssegregerade bransch inom vilken kvinnor och män utför samma yrke men med helt olika förutsättningar att försörja sig behöver Unionen som förbund verka för att detta uppmärksammas på ett sätt som bidrar till att ändra värdegrund avseende kön och resulterar i att kvinnor och män ges likvärdiga möjligheter att ha fotboll som yrke. Som förbund behöver vi därför arbeta aktivt för att påverka i de situationer där ojämställdhet uppstår. Genom att ändra värdegrunden där manlig fotboll anses ha ett högre marknadsvärde kommer även kvinnlig fotboll att bringa ett större ekonomiskt värde för sponsorer att investera i. Ett annat exempel är att påverka ungdomsfotbollen där det bevisligen redan i tidig ålder görs en värderingsskillnad mellan kill- och tjejfotboll. Unionen kan även

påverka jämställdheten i fotbollsbranschen genom att, normalisera föräldraledighet för fotbollsspelare samt möjliggöra för kvinnliga fotbollsspelare att försörja sig på fotbollen. Detta genom kollektivavtal som förebygger och förhindrar att löner, pensioner och spelarnas möjlighet till kompetensutveckling påverkas negativt av föräldraledighet.

Löner och villkor

Kvinnor inom elitfotbollen har generellt sämre löner och villkor än männen. Männen har individuella och prestationsbaserade löner och bonusar. Nästan alla manliga elitfotbollsspelare kan leva av sina samlade inkomster från fotbollen. Kvinnor behandlas mer som grupp och ges sämre möjligheter. Kvinnors skicklighet och talang ger sällan möjlighet att leva på den samlade inkomsten från fotbollen och få är heltidsanställda av sina klubbar.

Detta sker trots att Sverige i en internationell jämförelse ligger i framkant gällande kvinnliga proffsspelare och trots att Fotbollförbundet har högre målsättning för damerna än herrarna.

”SvFF övergripande mål är att nationalsporten fotboll ska förbli Sveriges största och ledande idrott. SvFF ska hålla samman elit och bredd och ha en bra ekonomi i balans. A-landslagen ska kvalificera sig för de stora mästerskapen, på damsidan är målet medalj.”

Damerna har känt det nödvändigt att ta till hot om gruppbojkott av olika publika event för att höja sina ersättningsnivåer- och trots ”framgångsrik bojkott” visar undersökningarna att kvinnors ersättningar är lägre.

Den professionella fotbollens sfär är könsuppdelad på ett sätt som inte skulle accepteras i andra delar av arbetsmarknaden. Normer förändras och det finns ett ökat intresse för damfotboll vilket på sikt kommer att bidra till ökning av marknadsvärdet – men det går långsamt.

Ofta förklaras löneskillnaderna mellan kvinnor och män inom fotbollen med att det finns en större nationell och internationell efterfrågan på herrfotboll, att sändningslicenser kostar mer för herrfotboll och att transferpriser i miljardbelopp endast förekommer inom herrfotboll. Fotbollssupportrars efterfrågan och marknadsskäl kan vara ett sätt att *förstå* varför jämställdhetstakten är så långsam inom fotbollen. Men om ledarna inom fotbollen vill se en reell och snabbare jämställdhetstakt behöver diskussionen istället fokusera på hur Fotbollssverige kan skapa goda förutsättningar för kvinnor att utöva fotboll och satsa på en karriär. Att få heltidsanställningar samt löner och ersättningar som går att leva på är därför grundläggande för fotbollens utveckling.

Fotbollen måste, i likhet med arbetsmarknaden i stort, göra aktiva åtgärder för ökad jämställdhet, det vill säga att ”komma-ikapp”-åtgärder ska vidtas för att förändra synen på – och i förlängningen förutsättningarna för – jämställdhet inom fotbollen.

På svensk arbetsmarknad är löneskillnaderna mellan män och kvinnor 11,3 procent och en majoritet av de lönearbetande kvinnorna i Sverige kan leva av sina löner. Inom fotbollen är löneskillnaden 98,7 procent och ytterst få kvinnor kan leva av sina löner – även när de har fotboll som heltidsjobb. En spelare som inte kan leva av sin fotbollslön har ofta betydligt svårare att bilda och försörja sin familj.

Föräldraskap

Möjligheten till att bli förälder och att få spendera tid med sitt nyfödda barn är viktig för många oavsett vilken karriär de väljer i livet.

Undersökningarna indikerar att särskilt graviditet och föräldraledighet upplevs som svåra att kombinera med en fotbollskarriär. Då särskilt kvinnor uppger föräldraskap som skäl till varför de skulle avsluta sin karriär, och unga tjejer uppger att de ser svårigheter att förena familjeliv och fotbollskarriär – är det av vikt att ta frågan om elitfotbollens föräldravänlighet på största allvar – särskilt om ambitionen är att öka jämställdheten.

Till att börja med är fotboll för fotbollssproffsen ett jobb. Detta innebär att elitspelare omfattas av samma lagar som resten av arbetsmarknaden. Därför kan regler och praxis som hindrar en fotbollsspelare som är förälder från att vara föräldraledig betraktas som missgynnande på grund av föräldraledighet och enstaka fall kan drivas rättsligt enligt föräldraledighetslagen. Men inom idrotten finns det avtal som försvårar för spelarna att i praktiken kunna vara föräldralediga och driva sådana ärenden när de upplever hinder

Visstidsanställning är den vanligast förekommande anställningsformen inom elitidrotten. Rädslan att bli av med sitt kontrakt är en viktig förklaring till varför betydligt fler visstidsanställda upplever stress i tillvaron.²⁰ De korta kontrakten inom idrotten uppges ofta vara prestationsbaserade vilket kan tolkas som att en spelare förväntas prestera på topp för att få ha kvar sin karriär som fotbollsspelare.

När det gäller jämställdhet är det mycket inom fotbollen och idrotten som har ansetts vara omöjligt innan någon/några gick ut och visade på att det inte alls var så. Att utveckla något innebär att hålla i taktpinnen och se över varför vissa fenomen anses vara så självklara i sin orimlighet. Då män länge har varit normen inom elitidrotten har det skett en förskjutning av frågor som rör graviditet och föräldraskap. Herrspelarnas partner har skött graviditeten och tagit ut merparten av föräldraledigheten²¹ och då detta ligger i linje med den

²⁰ Jalali S. Wingborg M, Stoppa skitlivet, 2013

²¹ 13 procent av fotbollspapporna uppger att de har varit föräldralediga- siffran kan jämföras med övriga pappor där cirka tre av fyra har varit föräldralediga.

generella normen kring föräldraskap i världen har det inte väckt några större reaktioner. Men med fler krav på elitfotbollen att bli mer tillgänglig som karriär även för kvinnor är graviditet och föräldraskap två viktiga områden där rådande normer måste ses över för att skapa jämställda förutsättningar.

Inom elitidrotten är det vanligt att proffsen skadar sig. Ibland handlar det om en sträckning i en muskel och ibland om större skador som kräver operation med tillhörande rehabiliteringsperiod och då behöver klubben göra rehabiliteringsplaner för den skadade. Skador kommer oftast oförutsedda och kräver snabba förändringar för kommande matcher. Skador anses av de flesta som mänskliga och få blir av med sitt kontrakt på grund av en skada. Viljan att skaffa barn och att vara gravid är också mänsklig. I en jämställd elitidrott finns det utrymme för graviditet och föräldraledighet och den enskilde kan uppge graviditet eller förlossning som giltigt och rimligt skäl till paus från träning och matcher utan att för den sakens skull bli missgynnad.

En graviditet kan vara besvärlig eller enkel. Och det är alltid upp till den gravida om den vill fortsätta sin karriär eller inte – men om den vill och kan, bör inte den gravida personen behöva betrakta sin karriär som avslutad. Hon bör, precis som vid en skada få möjligheten att komma tillbaka till sin klubb och landslag. En graviditet är dessutom mer förutsägbar och lättare att planera för än en skada.

Normer är inte statiska. När så många kvinnor uppger föräldraskap som anledning till att avsluta sin karriär innebär det att möjligheten att vara gravid och förälder är en viktig grundläggande förutsättning för proffsfotbollens tillgänglighet och utveckling. För att förändra förhållningssättet till graviditet och föräldraledighet behövs tydlig information och riktlinjer om exempelvis hur kontrakt kan förlängas eller pausas, hantering av rörliga ersättningar samt återgång till arbete.

Normer och värderingar

Trots att jämställdheten ständigt går framåt inom fotbollen finns det tydliga bevis på att nästa generations fotbollsspelare präglas av samma ideal, värderingar och normer som tidigare. Framtidens fotbollsspelare har främst männen som sina förebilder. De unga tjejerna är medvetna om ojämställdheten och många väljer aktivt bort proffsfotbollen. Fotbollen styrs av män från den högsta nivån i FIFA till de lokala klubbarna i Sverige. Detta innebär att männen är viktiga för det förändringsarbete som svensk fotboll behöver genomföra. Jämnare könsfördelning bland styrelseledamöter, styrelseordföranden, chefer och personal är eftersträvansvärda mål inom fotbollen liksom i övriga delar av privat sektor. Insatser från alla behövs och arbetet ske målmedvetet och långsiktigt. Fler kvinnor på ledande poster skapar nya normer och kommer att leda till att fler kvinnor kan tänka sig att vara kvar inom fotbollen även efter avslutad karriär.

Elitidrotten behöver få tillgång till alla talanger. Undersökningarna visar att de normer och värderingar som styr dagens fotboll är hämmande för utvecklingen. Att se över de uttalade och outtalade normerna och värderingarna inom fotbollens och idrottens alla nivåer är därför grundläggande för ökat välmående, bättre prestationer och längre karriärer.

Unionen vill påverka idrotten som yrke och karriär

Svensk idrott utvecklas och går mot ökad jämställdhet. Några viktiga bidrag till utvecklingen har varit professionaliseringen av idrottsorganisationer och att staten har ställt högre krav på Riksidrottsförbundet som i sin tur skärpt sina jämställdhetsmål. (Dam)Spelarna, media och organisationer såsom Spelarfacket, Fairpay och FiFpro²² har drivit ett viktigt opinionsbildande arbete kring orättvisor och det har gett resultat och fler känner till verkligheten idag än för bara fem år sedan.

Klubbarna har det största ansvaret att arbeta för att deras verksamhet bedrivs med jämställdhet och alla spelares utveckling för ögonen. Riksidrottsförbundet och Svenska Fotbollförbundet är två centrala aktörer med stort ansvar att bidra till att förverkliga visionen om en jämn spelplan för alla elitutövare och staten, som fördelar offentliga medel till idrotten, har en roll att spela.

Unionen är största fackförbundet för idrottsrörelsen och har länge förhandlat avtal och villkor för våra medlemmar inom idrotten. Vi inser också att det finns stora jämställdhetsutmaningar inom elitidrotten och att vi behöver vara fler aktörer i samverkan för att öppna upp fotbollen och idrotten som yrke och karriär för fler.

För att uppnå jämställdhet inom svensk fotboll anser Unionen

- Att klubbar och föreningar inom fotbollen ska arbeta aktivt för att skapa lika förutsättningar för killar och tjejer som spelar fotboll.
- Att satsningar behövs för att uppnå jämn könsfördelning på alla positioner och i alla organ, exempelvis domare, tränare, coach, sportchefer, styrelser, valberedningar, ordförandeposter med flera.
- Att de allsvenska lagen ska främja jämställdhet och motverka könsdiskriminering.
- Klubbarna och föreningarna ska bland annat främja jämställda förutsättningar för att förena en fotbollskarriär med ett aktivt föräldraskap och verka för jämställda löner.
- Att fotbollsklubbar ska se över sina rutiner vid rekrytering av tränare till såväl pojk- som flicklag i syfte att uppnå en jämn könsfördelning.
- Att fotbollsklubbar och föreningar ska arbeta aktivt för att även flickor ska vilja vara kvar inom fotbollen.

²² International Federation of Professional Footballers – ofta refererad till som "Globala spelarfacket"

- Att klubbarna aktivt ska verka för att pojkar och flickor värderas lika och att kön inte ska spela roll i verksamheten.
- Att Svenska Fotbollförbundet skyndsamt tar fram en handlingsplan för jämställda ersättningar för landslagsspelare med tydliga åtgärdsförslag och har större transparens gällande löner och ersättningar för landslagen.
- Att Svenska Fotbollförbundet ska arbeta aktivt för att samtliga spelare i allsvenska klubbar ska få möjligheten att ha fotboll som heltidsjobb.
- Att Svenska Fotbollförbundet bör utöka sitt finansiella stöd till damfotbollen.
- Att Svenska Fotbollförbundet, vars mål är att utveckla fotbollen, bär ett ansvar att förändra förutsättningar för graviditet och föräldraledighet inom svensk fotboll.
- Att Riksidrottsförbundet inom ramen för elitsatsning tar fram riktlinjer och planer för kompetensutveckling för en karriär efter elitidrotten.
- Att jämställdhetskompetens är en central framgångsfaktor för fotbollens utveckling som helhet.

För att uppnå jämställdhet inom svensk elitidrott anser Unionen

- Att staten bör tillsätta en utredning som särskilt genomlyser hur skattesystemet kan göra det mer förmånligt för företag att sponsra jämställt.
- Att staten bör vara tydligare i sina jämställdhetskrav på idrottsrörelsen vid fördelning av resurser vid särskilda satsningar.
- Att Diskrimineringsombudsmannen bör granska arbetet med lönekartläggning och analys hos arbetsgivare inom elitidrotten.
- Att staten ger i uppdrag till Centrum för idrottsforskning, CIF, att utreda hur elitidrottssatsning enklare kan kombineras med föräldraskap och föräldraledighet.

Källor

- Blomdahl Ulf, Stig Elofsson, Jari Öhman (2003) *Får flickor de sämsta träningsstiderna? Forskningsenheten* Idrottsförvaltningen Stockholms stad, institutionen för socialt arbete, Socialhögskolan
- Borgström, Eva (2005) *Damfotboll- Från jippo till hjältedåd*, artikel i tidskriften Genus 1/05.
- Ekonomistyrningsverket, *Regleringsbrev för budgetåret 2019 avseende anslag 13:1*
- Fifpro (2017) *FIFPro global employment report, working conditions in professional women's football*, <https://fifpro.org/attachments/article/6986/2017%20FIFPro%20Women%20Football%20Global%20Employment%20Report-Final.pdf>
- Idrott & hälsa, (2018) Larsson, Håkan. *Att motverka traditionella könsmönster*, krönika
- Jalali, Shadé. Wingborg Mats. (2013) *Stoppa skitlivet- strategier mot osäkra anlitande former*. Premiss förlag
- Kempe-Bergman, Mattias. (2014) *Man talar om jämställd idrott*, Doktorsavhandling, Gymnastik och idrottshögskolan, Institutionen för idrotts och hälsovetenskap, Stockholm
- Larsson, Håkan. (2018) *Idrottens könsmönster- "bara är så" eller "går att påverka"* i antologin *Resurser, representation och riktigt idrott*, Centrum för idrottsforskning 2018:2
- Idrottsforskning . (2018) Larsson, Håkan. *Hur står det till med jämställdheten inom idrotten?* Nättidskrift
- Medlingsinstitutet, (2017) *Löneskillnaden mellan kvinnor och män 2017, vad säger den officiella lönestatistiken?*
- Norberg, Johan R. *Statens stöd till idrotten- Uppföljning 2016*, Centrum för idrottsforskning, 2017:1
- Olofsson, Eva. (1989) *Har kvinnorna en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*. Doktorsavhandling., Umeå universitet.
- Olsson Hillgren, Nathalie. (2014) *Fotboll och jämställdhet, En kvalitativ undersökning om sex aktiva fotbollsspelares syn på jämställdhet inom fotbollen*. Kandidatuppsats SocK01, 15 poäng, Lunds universitet
- Unogård, Olof (2012) *Fotbollsskillar och sociala tjejer* Gymnastik och idrotts-högskolan, GIH, institutionen för idrotts och hälsoegenskap 2012, uppsats
- Oppenheim F, Svensson D. (2015) *Etta på bollen : historien om Öxabäcks damlag*, Oppenheim förlag

Riksidrottsförbundet *strategi för internationellt arbete 2018-2025*

Riksidrottsförbundet, *Idrotten i siffror 2016*.

Riksidrottsförbundet, *Idrotten i Siffror 2017*

Riksidrottsförbundet (2018). *Män och kvinnor inom idrotten, jämställdhet i specialistidrottsförbundens beslutande och rådgivande organ*, FoU- rapport 2018:1.

Riksidrottsförbundet (2011) *Utvärdering av Riksidrottsförbundets jämställdhetsarbete mellan åren 2005–2010*. FoU-rapport 2011:1.

Strömgren, Katarina. Strandlund, Sara. (2009) *Sportens nyhetsvärdering i kvällspress- vilka kriterier gör att en sporthändelse platsar på Aftonbladets och Expressens sportsidor?* C-uppsats, Institutionen för informationsteknologi och medier, Mittuniversitetet i Sundsvall

Svensk Idrottsforskning nummer 4-2010, Andreasson Jesper, *Fotbollens arbetarklass*, artikel

Svensk idrottsforskning, 1-2009, Hjelm Jonny, *Fotboll åt alla*, artikel

Svenska fotbollförbundet (2017) Sahlström k. *Analys av allsvenska klubbarnas ekonomier*

Webbkällor

Aftonbladet Sportbladet. *Bättre att föda själv än att bli hatad i Sverige- Sofie Granqvist berättar om tuffa tiden under VM-* 2018-12-12

<https://www.aftonbladet.se/sportbladet/fotboll/a/3j843q/battre-att-foda-sjalv-an-att-bli-hatad-i-sverige>

Aftonbladet Sportbladet, *Startar utredning om diskriminering*, 2018-03-20
<https://www.aftonbladet.se/sportbladet/fotboll/a/5VO1d1/startar-utredning-om-diskriminering>

Dagens Nyheter Åsikt, Rydqvist Maria, Kallur Susanna mfl. *Idrottsskvinnor som bli gravida hamnar i ett undantagstillstånd* 2015-12-21

<https://www.dn.se/asikt/idrottsskvinnor-som-bli-gravida-hamnar-i-ett-undantagstillstand/>

Damfotboll.com *Ingen jämställdhet i fotboll i sikte*, 2018-01-10

<http://www.damfotboll.com/nyheter/2018/01/ingen-jamstallldhet-inom-fotbollen-i-sikte>

Damfotboll.com *Så här marknadsförs fotbollslagen idag- på och utanför planen*, Elitfotboll dam 2018-09-04

<http://www.damfotboll.com/nyheter/2018/09/sa-har-marknadsfors-fotbolls-lagen-idag-pa-och-utanfor-planen>

Feministiskt perspektiv. 2014-06-27 Frank, Bella, *Från förbud till folkrörelse-om damfotbollens historia*, nättidskrift <https://feministiskt-perspektiv.se/2014/06/27/fran-forbud-till-folkrorelse-om-damfotbollens-historia/>

Regeringskansliet, *Hur jämlik är svensk idrott?* Innehållet publicerades under perioden 2014-10-03 till 2019-01-20

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/12/hur-jamlik-ar-svensk-idrott/>

Sandberg, Malin, *Strukturell orättvisa accepteras inom fotboll*, artikel publicerad på Göteborgs Universitets hemsida. 2015-05-27
<https://www.gu.se/omuniversitetet/aktuellt/nyheter/detalj//strukturell-oratt-visa-accepteras-inom-fotboll.cid1307512>,

Svensk elitfotboll, *Om Svensk Elitfotboll*,
<http://www.svenskelitfotboll.se/om-sef/>

Sveriges Riksdag, motion av Jansson, Eva-Lena , *Statliga bolag och jämställd sponsring*, motion 2017/18:1796 http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/_H5021796

Svenska Fotbollförbundet, *Fotbollens Ekonomi*
<https://fogis.se/medieservice/dokumentbank/ekonomi/>

Svenska Fotbollförbundet, *FIFA-kongressen: SvFF lyfte damfotbollfrågor*, 2018-06-13 <https://www.svenskfotboll.se/nyheter/svff/2018/06/karl-erik-pa-fifa-kongressen/>

Svenska Dagbladet Debatt, Wikström Linda, Kjørberg Siraj, *Företag bör se värdet i jämställd sponsring*, 2018-10-03 <https://www.svd.se/foretag-bor-se-vardet-i-jamstalld-sponsring>,

SVT nyheter, *Generalsekreteraren: "UEFA och FIFA måste ta sitt ansvar"* 2017-11-09

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/dalarna/elitfotboll-dam-norges-herrar-loser-inte-loneproblemet>

SVT Nyheter, *Trots supersuccé- fotbollsdamerna tjänar en sjundedel av männen*, 2016-08-17 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/trots-supersucce-fotbollsdamerna-tjanar-en-sjundedel-av-mannen>

SVT sport, *#idrottslöner-fotboll*. 2017-12-10
<https://www.svt.se/sport/fotboll/idrottsloner-fotboll>,

SVT Sport, *"Så här det ser ut- jag är bara en i mängden"* Intervju med Djurgårdens Irma Helin, 2018-02-05 <https://www.svt.se/sport/fotboll/sexuella-trakasserier-allsvenska-damspelare>,

FOTBOLL ÄR UTÖVER hobby och passion också ett jobb och en karriär. Ett jobb som i jämställdhets-kategorin kan rankas som ett av Sveriges mest ojämställda, sett till lön och villkor.

Rapporten är ett resultat av fyra olika undersökningar och är den första fackliga rapport som dessutom visar på sambandet mellan ojämställdhet på toppen och de effekter det riskerar att ha på nästa generations fotbollsspelare.

Unionen är idrottens fackförbund. Rapporten innehåller därför utöver kartläggning av nuläget även åtgärdsförslag till de som kan hjälpa till att öka jämställdhetstakten inom fotbollen och idrotten.

UNIONEN ÄR SVERIGES STÖRSTA FACKFÖRBUND

Hos oss är alla tjänstemän i det privata arbetslivet välkomna, oavsett utbildning och befattning.

Bland våra medlemmar hittar du många chefer och dessutom både egenföretagare och studenter.

Vår vision är att tillsammans skapa **framgång, trygghet och glädje** i arbetslivet.

unionen

www.unionen.se